

Під час досліджень конструкції валів городища Теробовля I в м. Теробовля у 1984 р. І. Русановою були зафіксовані матеріали раннього залізного віку. На думку дослідниці, 3-й та 4-й вал були побудовані одночасно та склали єдину систему оборони та за конструкцією відрізнялися від двох попередніх. Вони були насипані із жовтої материкової глини, в насипі та у ровах яких знайдено кераміку ранньозалізного віку і датовані цим же періодом. У 2004 р. М. Ягодинська досліджуючи територію городища Теробовля I зафіксувала в конструкції валу та між 3-тм та 4-тм валом шар раннього залізного віку. Нею виявлено фрагменти конічних мисок і вінець горщиків та крем'яний відбійник. У 2005 р. Р. Миська, проводячи розкопки між 2-им та 3-ім валами, зафіксував у перевідкладеному культурному шарі матеріали висоцької культури. Тоді ж, В. Ільчишиним на городищі був виявлений крем'яний наконечник стріли висоцького типу. Того ж року М. Ягодинська під час досліджень площадки замку на городищі у культурному шарі виявила значну кількість керамічного матеріалу висоцької культури та виробів з кременю. Отже, матеріали носіїв висоцької культури поширені по всій площі городища і, цілком можливо, що перші оборонні споруди на городищі Теробовля I «Замкова гора», вали 3-й та 4-й, збудовані носіями висоцької культури [6, с.206]. Виявлена кераміка є типовою для пам'яток висоцької культури середнього та пізнього етапу, за винятком фрагмента горщика з рустованою поверхнею, який є раннім показником. Мала чисельність знахідок на городищі може пояснюватись тим, що городище могло використовуватись в обмежений час виконувати функції схованки.

Аналізуючи поселення на Тернопільщині, можна зробити висновок, що носії висоцької культури селилися на схилах пагорбів, надзаплавних терасах часом доходючи до водороздільної частини, підвищених дюноподібних пагорбах.

Пам'ятки висоцької культури представлені городищами, великими та середніми селищами і малими поселеннями та пунктами, які знаходяться в безпосередній близькості від великих та середніх поселень, і могли входити до складу їхніх комплексів та становити якусь господарську частину.

Раннім та середньовисоцьким типом житла була чотирикутна напівземлянка з вогнищами, що розпалювалися у неглибоких ямах або безпосередньо на долівці жител. Величина їх в середньому становила 30-35 м², глибина від 0,7 до 1,2 м. Пізньовисоцький тип житла являла собою прямокутна, дещо заглиблена в землю стовпва споруда з каркасними стінами і великою кам'яною піччю [7, с.47].

Знахідки на поселеннях серпів, зернотерок, посуду для зберігання врожаю та ін. вказують на розвиток землеробства. Ножі, сокири, прясла тощо свідчать про ремісниче виробництво. Зібрані на поселеннях наконечники для стріл і кістки диких тварин (найчастіше кістки кабанів) вказують на заняття мисливством, а кістки свійських тварин (бик, вівця, свиня, собака) на тваринництво.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандрівський М., Крушельницька Л. Основні періоди розвитку висоцької культури (за матеріалами поховальних пам'яток). / М. Бандрівський, Л. Крушельницька // Записки НТШ. – Том. ССXXXV. – Львів, 1998. – С.193-247.
2. Бандрівський М.С. Скринькові поховання висоцької культури в межиріччі Збруча і Стрипи. / М.С. Бандрівський. – Львів: Логос, 1994. – 164 с.
3. Ільчишин В. Про групу пам'яток висоцької культури на півночі Західного Поділля / Василь Ільчишин. // Археологія і давня історія України. Вип. 2. Археологія Правобережної України. – Київ, 2010. – 258 с.
4. Ільчишин В.В. Поселення висоцької культури Бліх II на Зборівщині // Бродівщина – край на межі Галичини й Волині (Матеріали шостої краєзнавчої конференції, присвяченої Міжнародному Дню пам'яток історії та культури 20 квітня 2012 р.). / В.В. Ільчишин. – Випуск 5. – Броди, 2012. – С. 9-11.
5. Ільчишин В. Дослідження висоцької культури Мильне V біля с. Мильне на Тернопільщині у 2011-2012 рр. / В. Ільчишин // *Badania archeologiczne w Polsce srodkowowschodniej, zachodniej Bialorusi i Ukraine w roku 2012: streszczenia referatow XXIX konferencji sprawozdawczej / pod redakcja: Anny Zakoscielnej, Jerzego Libery.* – Lublin. – 2013. – С. 23-24.
6. Ільчишин В. Про групу пам'яток висоцької культури на півночі Західного Поділля. / В. Ільчишин // Археологія і давня історія України. Вип. 2. Археологія Правобережної України. – Київ, 2010. – 258 с.
7. Ільчишин В. Дослідження висоцької культури Мильне V біля с. Мильне на Тернопільщині у 2011-2012 рр. / В. Ільчишин // *Badania archeologiczne w Polsce srodkowowschodniej, zachodniej Bialorusi i Ukraine w roku 2012: streszczenia referatow XXIX konferencji sprawozdawczej / pod redakcja: Anny Zakoscielnej, Jerzego Libery.* – Lublin. – 2013. – С. 23-24.

Гейда Р.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

ОЛІВЕР КРОМВЕЛЬ – ВИДАТНИЙ ПОЛКОВОДЕЦЬ, ОРГАНІЗАТОР АНГЛІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ АРМІЇ

У сучасних умовах кризи в країнах Європейського союзу посилюється роль внутрішньої політики країн “китів європейської політико-економічної системи”, зокрема Великобританії. Тому вивчення внутрішньої активності держави належить до перспективних завдань української історіографії.

У цьому контексті надзвичайно важливо проаналізувати постать Олівера Кромвеля як полководця

та організатора революційної армії, оскільки, він зумів розпізнати тенденції розвитку англійського суспільства у XVII ст. та спрямувати їх в русло розвитку та формування такої моделі демократії, яка і нині існує в Великобританії та якою захоплюється решта країн світу.

Мета роботи – розглянути та проаналізувати постать Олівера Кромвеля як полководця та організатора англійської революційної армії.

Військова діяльність Олівера Кромвеля вже тривалий час є предметом наукових досліджень. Серед науковців, котрі зверталися до даної тематики, можна відзначити: А. Мортон [6], О. Савина [7], М. Девіса [4], М. Барга [3] та ін.

Військова кар'єра Олівера Кромвеля розпочалась ще на полях військових битв у ході громадянської війни, тобто задовго до встановлення протекторату. Перша битва громадянської війни при Еджхлі (23 жовтня 1642 р.), закінчилася упушеною перемогою парламентським генералом Ессексом. Варто зазначити, що О. Кромвель саме з невдач парламенту в початковий період громадянської війни зробив найбільш глибокі висновки, які згодом допомогли йому у його військовій та політичній діяльності. У військовому плані перші невдачі переконали О. Кромвеля у необхідності створення сильної кавалерії. У політичному аспекті поразка генерала Ессекса схилили полководця до думки, що парламенту потрібні не солдати-найманці, які байдужі до справи, а люди, котрі б боролися за ідею [6, с. 223–229].

Разом з тим, помилково було б думати, що О. Кромвель не усвідомлював загрози, що йшла від народних низів, які взялися за зброю. Однак, Олівер Кромвель як людина, що послідовно вирішувала поставлені перед собою завдання, визначив пріоритетною своєю ціллю недопущення військової перемоги короля. Саме тому він дозволив вступати у кавалерію навіть тим, хто ідеологічно не розділяв його поглядів і виступав за “розподіл власності і волі” [4, с. 543–547].

Слід підкреслити, що О. Кромвель був прогресивним представником свого класу у тогочасний період. Про це свідчить широта його поглядів. Разом з тим, потрібно враховувати, що його ідеї та переконання мали здебільшого тактичний і тимчасовий характер і по суті відображали військові інтереси буржуазно-дворянського блоку, однак навіть для цього були потрібні “нові” підходи.

Конфлікт, що давно назрів між пресвітеріанами й індепендентами розгорівся після битви під Марстон-Мурі (2 липня 1644 р.). Однак, ця перемога на півночі Англії була зведена нанівець поразкою парламенту в інших битвах. Так, король Карл I ледь не знищив армію Уоллера на півдні й переслідував генерала Ессекса, що йшов на захід. По суті, це була тактика “війни без перемоги!”. Нескінченне затягування громадянської війни й пов'язаних з нею проблем (непосильні податки, реквізиції й грабежі) повинні були настроїти проти парламенту його опору – народні низи. Це добре розумів і сам Кромвель [2, с. 610–613].

До кінця 1644 р. у генерала О. Кромвеля – переможця при Марстон- Мурі накопичилося чимало фактів, які переконали його у тому, що пресвітеріани (займали переважно командні пости в армії), у тому числі граф Манчестер, не прагнуть перемоги у війні через свої інтереси.

Варто зазначити, що у той час бойові заслуги О. Кромвеля були вже настільки загальноновизнаними, а воєнний стан парламенту складним, що останній продовжував надавати йому “тимчасові” військові повноваження. Втім, вже через короткий час Олівер Кромвель отримав постійну посаду. 15 лютого палата обшин прийняла постанову створити замість колишнього територіального ополчення, яке набиралося по графствах і нерідко не хотіло воювати за адміністративними кордонами свого краю, нову регулярну армію. Це й була армія “нового зразка” (або “нової моделі”), що згодом включила й інші парламентські формування. Її головнокомандуючим було призначено Томаса Ферфакса, який відзначився у війні з роялістами на півночі країни. Ядром кавалерії цієї армії стали кавалерійські полки Кромвеля, які за мужність “заслужили славу залізобоких”. Військо “нової моделі”, що складалося з йоменів і вихідців з міських низів, було добре дисциплінованим (одна зі статей її уставу говорила: “Злодійство або грабїж карають смертю”) і прагнуло якнайшвидше закінчити війну. Слід підкреслити, що ці військові формування були першими в історії Європи зразком регулярної революційної армії [1, с. 224–229].

10 червня О. Кромвель був призначений генерал-лейтенантом збройних сил революціонерів, а вже 13 червня прибув у їх розташування. Через день (14 червня 1645 р.) відбулася вирішальна битва громадянської війни – при Незбі. У цій битві в черговий раз була продемонстрована військова майстерність генерала Олівера Кромвеля.

Однак, військова перемога над королем не означала остаточного тріумфу революції. Роялісти, які програли війну в даній ситуації поклали свої надії на розкол у таборі парламенту, зокрема вони сподівалися що король у недалекій перспективі знадобиться одній частині членів парламенту у їхній боротьбі з іншою. У цей же час, король покинув Англію і переїхав у Шотландію [7, с. 189–192].

Для Олівера Кромвеля закінчення активної фази громадянської війни стало несприятливим відрізком у його політичній та військовій кар'єрі. Це було обумовлено тим, що за нових умов Кромвель втратив всі свої військові повноваження і з генерал-лейтенанта перетворився на приватну особу – члена парламенту. У цей же час пресвітеріанська більшість парламенту видала постанову про розпуск армії за винятком 6400 чоловік кавалерії і 10 тис. піхоти для несення гарнізонної служби. Однак при цьому питання про виплату солдатам і офіцерам заборгованої парламентом платні навіть не піднімалося.

Одночасно передбачався набір 12 тис. чоловік в експедиційний корпус для відправлення в Ірландію. Його командуючим був призначений генерал Томас Ферфакс. Члени парламенту не могли займати в новій армії ніяких командних посад. Очевидно, що цими умовами парламент намагався уникнути участі Кромвеля експедиції. Слід зазначити, що генерал-лейтенант Олівер Кромвель безсумнівно усвідомлював справжню мету парламенту – позбутися революційної армії і ліквідувати основну опору індепендентів [8, с. 298–303].

Олівер Кромвель погодився на засіданні парламенту виїхати на місце розташування армії і переконати її там виконати рішення парламентарів. Однак, солдати не хотіли підкорятися наказу про розпуск армії і обрали у кожному полку по два представника для захисту своїх інтересів. За таких умов О. Кромвель повернувшись до парламенту виступив ініціатором прийняття постанови про припинення звернень до короля [9, с. 508–513].

3 січня палата громад після тривалих дебатів проголосувала (114 – за, 92 – проти) за пропозицію “Про припинення звернень” до Карла I. І як свідчать історичні джерела, найбільш вагомим аргументом у заключній перед голосуванням промові О. Кромвеля був рух його руки до меча, що був пристебнутий з боку. У той же день Комітет обох королівств був перетворений у Комітет безпеки. Комітет безпеки, на чолі з О. Кромвелем, перетворився у вищий виконавчий орган влади в країні. На користь цього комітету Армійська рада в січні 1648 року “склала” свої повноваження й “само розпустилася”. Страта Карла I викликала потік роялістських публікацій, так новий режим О. Кромвеля знайшов ідеологічну підтримку в тих, хто вважав, що саме він здатний забезпечити політичну стабільність [5, с. 134–138].

За такого розвитку подій, першорядним завданням для О. Кромвеля стало втихомирення Ірландії. В 1649 році його армія висадилася на “Зеленому острові”. Головним завданням для полководця було взяття фортеці Дрогеда. Після того, як у результаті запеклого штурму фортеця перестала чинити опір, її гарнізон і жителі були повністю знищені. Долю Дрогеда розділили й деякі інші ірландські міста. У історіографії переважає точка зору, що домінуючим фактором, який впливав на жорстокість солдат Кромвеля, була релігійна несумісність: до ірландців-католиків англійські пуритани ставилися з ненавистю, оскільки вважали, що мають право на помсту за насильства, які раніше мали місце відносно протестантів у ході ірландського повстання. Остаточно Ірландія була підкорена у 1652 року. Після цього значна частина ірландських землевласників, яких підозрювали у зв'язках з повстанцями, була вигнана з маєтків, їхня власність перейшла до рук англійців [2, с. 610–614]. Таким чином, Ірландська кампанія зробила О. Кромвеля пуританським героєм Англії, однак призвела до значних протиріч в англо-ірландських відносинах у подальшому.

Іншим напрямком військової політики індепендентів була війна із Шотландією, де парламент після страти Карла I визнав його сина своїм королем Карлом II. У вересні 1650 р. О. Кромвель здобув блискучу перемогу при Данбарі над шотландським головнокомандуючим Леслі. У 1651 році Карл II увійшов на територію Північної Англії. Однак, у вересні того ж року англійці здобули вирішальну перемогу при Вустері і Карл змушений відступити. Підкорення Шотландії було завершено однодумцем Кромвеля генералом Монком. Нова влада прагнула в першу чергу захистити торговельні інтереси Англії. Навігаційні акти 1650 і 1651 р. обмежили ввезення в країну іноземних товарів і тим самим завдали серйозних збитків Голандії, доходи якої в основному формувалися за рахунок морських перевезень. Це призвело до англо-голландської морської війни 1652–1654 р., яка в історіографії розглядається як одна з перших торговельних війн XVII-XVIII ст. Війна розпочалася не зважаючи на той факт, що англійці і голландці були прихильниками однієї релігії – протестантизму. Таким чином, у середині XVII ст. економічний фактор став домінуючим у зовнішньополітичній стратегії Англії. За підсумками війни Англія значно зміцнила свої позиції на Європейському континенті і стала наймогутнішою морською державою. Згодом, в результаті війни, від Англії економічно і політично почала залежати Португалія [3, с. 96–99].

У роки протекторату Олівера Кромвеля зміцнилося міжнародне становище Англії. Дві держави, Іспанія й Франція, які вели війну між собою, прагнули залучити на свій бік у якості союзника і О. Кромвеля. За такої необхідності католицька Іспанія була першою країною, яка офіційно визнала новий англійський режим. Однак, Кромвель зробив вибір на користь Франції, оскільки перемога над Іспанією могла дати його країні нові територіальні здобутки. У 1655 році англійська ескадра під командуванням адмірала Блейка захопила острів Ямаїку, який згодом став форпостом англійської колоніальної експансії у Вест-Індії.

Олівер Кромвель помер 3 вересня 1658 року, у річницю перемоги при Вустері. Новим протектором став його син Річард, який мало цікавився державними справами. Уже через кілька місяців він пішов у відставку, і до влади формально повернулося “охвістя”, розігнане Кромвелем в 1653 році. Цей період політичної нестабільності іноді називають “другою англійською республікою”. Однак насправді все вирішила армія. Так, загострилася боротьба між армійськими угрупованнями. Одне з них очолював генерал Ламберт, який відносився до числа більш послідовних пуритан і республіканців. Помірні позиції займав генерал Монк, який здобув у цій боротьбі. Завдяки його підтримці на англійський престол був запрошений син страченого короля Карл II Стюарт. Реставрація Стюартів у 1660 році вважають завершенням Англійської революції середини XVII століття [2, с. 598–604].

Таким чином, О. Кромвель виявився талановитим полководцем, адже його війська одержували перемоги одну за одною над приборчниками короля. Історичний досвід Олівера Кромвеля як полководця має неocenенне значення для Англії і є невід'ємною складовою історії країн Європи XVII ст. Його діяльність дала потужний поштовх для національного руху в країні за обмеження абсолютної влади короля і вплинула на подальше співвідношення сил у Європі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альдебер Ж. История Европы / Ж. Альдебер. – М.: Просвещение, 1996. – 384 с.
2. Английская буржуазная революция XVII века. В двух томах / Под ред. Е. А. Коминского –Том 1. Английская буржуазная революция XVII века. – М., 1954.– 882 с.
3. Барг М. А. Кромвель и его время / М. А. Барг. – М., 1991. – 397 с.
4. Дэвис Н. История Европы / Н. Дэвис. – М.: АСТ, 2006. – 943 с.
5. Морлей Джон. Новое жизнеописание Оливера Кромвеля / Дж. Морлей – СПб., 1900. – 232с.
6. Мортон А. Народная история Англии / А. Мортон – М., 1979. – 461 с.
7. Савин А. Н. Лекции по истории английской революции / А. Н. Савин – М., 1989. – 412 с.
8. Штерн Альфред. История революции в Англии / А. Штерн – СПб., 1900. – 336 с.
9. История Англии. В десяти томах / Под ред. Д. Юма. –Том 4. История Англии. – М., 1938. – 620 с.

Максимів Н.

Науковий керівник – доц. Григоров Н. А.

НАЙВІДОМШИЙ ПЕРСОНАЖ ЧАСІВ СТОЛІТНЬОЇ ВІЙНИ - ЖАННА Д'АРК. ХТО ВОНА? ВІЙСЬКОВИЙ ЛІДЕР, ЧИ СВЯТА?

Ось уже понад п'ятсот років її вважають найяскравішим символом самовідданої хоробрості і справжньої християнської чесноти. Навколо її життя і смерті дотепер точаться дискусії. Ким вона була насправді — простою селянкою чи сестрою короля Франції? Як змогла добувати перемоги французька армія під керівництвом 17 річної дівчини, яка діяла як відмінний стратег і бувалий полководець? Історія залишила нам дуже мало фактів про життя Жанни Д'Арк. З покоління в покоління переходила історія її подвигів і смерті. Все це тісно перепліталось з доміслами — поступово народилася легенда. І нині практично неможливо відрізнити правду від міфу.

Заперечувати не можна тільки одного — Жанна Д'Арк найвідоміший персонаж часів Столітньої Війни. І чи настільки важливо, була вона самостійним військовим лідером чи свого роду “талісманом”, була святою чи звичайною дівчиною? Саме її поява на арені історії викликала небувалий патріотичний підйом по усій Франції, докорінно змінила хід подій.

Метою роботи є ознайомлення з життєвим шляхом Жанни д'Арк, розкриття її ролі у ході Столітньої війни і значення цієї жінки в історії Франції.

Жанна Д'Арк, селянська дівчина з Лотарингії, якій “Бог доручив врятувати Францію від англійського панування”. Вона народилася у 1412 році.

Коли Жанні було тринадцять років, їй почали з'являтися надзвичайні видіння. Перше видіння вона мала влітку близько полудня в домашньому садку. Дівчина побачила дуже ясне світло, а опісля почула звідти голос, що наказував їй звільнити рідний край від наїзників. Жанна дуже налякалася. Але згодом чудесні з'яви почали повторюватися, і тоді вона пізнала, що їй з'являється св. архангел Михаїл, покровитель Франції, з іншими небесними духами. Під час наступних з'яв Голос сказав їй, щоб вона добре поводитись і часто ходила до церкви. Крім цього, раз або двічі на тиждень вона одержувала наказ іти шукати некоронованого короля, звільнити місто Орлеан від облоги ворогів та привести короля Карла в місто Реймс на коронацію. Налякана такими видіннями й наказами, Жанна аж тремтіла зі страху, але нікому нічого не говорила. Коли з'ява зникла, вона думала про те, що чула, і не уявляла, як вона може це зробити — бідна дівчина, що не вміє ні їздити на коні, ні воювати? [2]

Коли дівчині виповнилося 17 років, вона без роздумів вирушила до Вокулера Бодрикура, який висміяв розповідь дівчини про те, що нібито вона повинна стати на захист своїх рідних земель. Однак Жанна не здавалася і вже з другого разу її прийняли до своїх лав. Бодрикур наказав виділити їй кілька воїнів після того, як дівчина передбачила поразку французів під Орлеаном. Жанна вважала за краще носити саме чоловічий військовий одяг, аргументуючи це тим, що в ньому вона відчуває себе вільніше і сильніше [3].

Після призначення, для Жанни виготовляють обладунки (вона отримала спеціальний дозвіл комісії богословів з Пуатьє на носіння чоловічого одягу), прапор і корогву. Меч для неї був знайдений в церкві Сент-Катрін-де-Фьербуа за повелінням самої Жанни. За легендою, цей меч належав Карлу Великому [5, с. 67].

Жанна відкинула стратегію французького командування попередніх кампаній. За п'ять місяців облоги оборонці Орлеана спромоглися лише на одну спробу контрвиступу. Місто мало ось-ось впасти перед обличчям непримиреного ворога. 8 травня англійці зняли облогу Орлеану.

Бойове хрещення Жанна д'Арк пройшла під Орлеаном, при чому настільки вдало, що перший успіх, перша перемога принесли їй надзвичайний авторитет серед городян, які називали її Орлеанською Дівою. Вона